

» ptáci našich lesů

JESTŘÁB LESNÍ (*ACCIPITER GENTILIS*)

Robert Doležal

Jestřáb je díky širokým zakulaceným křídlym velice obratným lovčem. Loví zpravidla na volnějších místech v lese, méně často v otevřeném terénu mimo les. Foto: Zdeněk Tunka

Jestřáb je prototypem dokonalého lovce, mistra překvapivých útoků a vzdušného akrobata. Jeho lovecké schopnosti, odvaha a dalo by se říci i zaslepenost, s jakou dokáže svoji kořist pronásledovat, se odráží i v pojmenování, která si v různých jazyčích vysloužil. V němčině se mu říká Hühnerhabicht, tedy lovec slepic, v ruštině nese pojmenování jastrab – tětěrevjatník, čili lovec tetřívků, v polštině je to golebiarz, neboť lovec holubů a v angličtině je trochu nadsazeně označován jako goshawk, což v původní formě (gooshawk) značí lovec hus. Ty jsou ale mimo jeho lovecké schopnosti. Díky pověsti, která ho doprovází, je jestřáb často vnímán pouze jako škodná zvěř, kterou je nutno likvidovat, což se děje také nelegálním způsobem. Negativní vliv na populace drobné zvěře ovšem nebyl ze strany tohoto dravce vědecky prokázán.

Rozšíření

Jestřáb lesní obývá lesní pásmo celé severní polokoule, jde tedy o druh s holoarktickým typem rozšíření. V Evropě chybí pouze na Korsice, Sardinii a v její nejsevernější části od Švédska na západě po Lenu na Sibiři. Početnost tohoto druhu se v průběhu 19. století vlivem neustálého pronásledování silně snížila. Ve 20. století kolísala s nárůstem díky ochraně na straně jedné a s poklesem způsobeným nadměrným používáním pesticidů v zemědělství na straně druhé (Hudec a kol., 2005). Evropská hnízdící populace přesahuje nyní 160 tis. párů (25–49 % populace celkové), v posledních desetiletích (1970–2000) mírně narůstá, a tudíž je hodnocena jako zabezpeče-

ná (BirdLife International 2004). Oproti hnízdící populaci v ČR, která byla v letech 1985–89 odhadnuta na 2 000–2 800 párů, činí její nový odhad z let 2000–2003 jen 1 800–2 500 párů. Vzhledem k tomuto poklesu byl jestřáb lesní přeřazen v novém Červeném seznamu ohrožených druhů do vyšší kategorie VU – druh zranitelný (Šťastný et al., 2006).

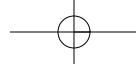
Prostředí a způsob života

S jestřábem lesním se můžeme setkat na většině našeho území. Jak už jeho jméno napovídá, jde o lesní druh, který dává přednost lesnaté kulturní krajině od nížin do hor. Na jihu Moravy žije v lužních lesích, v horských oblastech vystupuje do výšky od 800 m n. m.

v Orlických horách po 1300 m n. m. v Jeseníkách. Častější je pak v nesouvislých mozaikovitých lesích, než uvnitř hlubokých horských lesů (Hudec, 2005). Naši ptáci jsou stálí nebo potulní a jen zřídka jsou okroužkování jedinci zastiženi ve větší vzdálenosti než 50 km od hnizdiště. Naproti tomu skandinávští a pobaltští ptáci vykazují v určitých případech náznaky migračního chování, kdy zvláště mladí jedinci v 1. roce života táhnou jihozápadním směrem až do Francie a Německa (Cepák a kol., 2008).

Popis

Jestřáb je středně velký dravec s výrazným rozdílem velikostí mezi pohlavími. Samice má

Hnízdo umístěné při kmeni smrku v průměrné výšce 17 m je u nás nejbežnější. Nejčastěji zde nalezneme 2-3 mládata. Foto: Zdeněk Tunka

Výrazná duhovka očí je u mladých ptáků bledě nažloutlá, u dospělých pak oranžová až červenavá. Foto: Zdeněk Tunka

rozpětí křídel asi jako káně lesní, samec asi o třetinu menší jako např. vrána černá. Dospělý pták je svrchu tmavohnědý nebo modrošedý, zespodu bělavý s jemnými šedými příčními proužky. Má výrazný bílý nadoční proužek, který kontrastuje s téměř černým temenem a příuším. Mladý pták je svrchu hnědý a zespodu běžově bílý s tmavými podélnými čárkami. V letu jsou patrná široká zaoblená křídla a dlouhý ocas se čtyřmi příčními pruhy. Většinou lze jestřába spatřit, jak letí v úrovni vrcholků stromů, několik uvolněných mávnutí křídel přitom střídá krátké přímé plachtění. Lovící pták nejprve často krouží nebo sedí a číhá ve vzpřímené pozici, pak dovoce útočí. Na hnizdišti se může ozývat opakováním hiče nebo poplašným gigigigik. Mládata žadoní pronikavým jie.

Hnízdění a péče o mláďata

Jednotlivé páry si po celý rok udržují v podstatě stejný okrsek o rozloze přibližně 5 km². Ten je volen převážně s ohledem na dostatek potravy. Páry jsou stálé. Pokud jeden z ptáků zahyne (a úmrtnost je nezanedbatelná), vytvářejí se nové. Koncem zimy, ale častě-

jí až od března, jsou za slunečných dní prováděny nad hnizdištěm svatební lety, po kterých následuje v blízkosti hnizda páření. Pár si v revíru buduje několik hnizd, která nepravidelně střídá a upravuje, i když v nich nehnizdí. Místo pro nové hnizdo vybírá asi samec, ale většinu jeho úprav pak obstarává samice. Některá hnizda jsou používána opakováně. Hnízda jsou budována vysoko na stromech v klidné části lesního porostu. Umístěna jsou na jehličnanech u kmene a na listnáčích v rozsochách silných větví. U nás bývá nejčastěji hnizdo vybudováno na smrk, jedli, borovici a buku. První vejce je sneseno od konce března do začátku května; to při pozdních snůškách. Snůšku tvoří průměrně 3–4 vejce snášená zpravidla ve dvoudenních intervalech. Doba inkubace je 35–40 dní. Na vejcích tráví více času samice, zatímco samec jí přináší potravu. Prvních 10 dní po vylíhnutí zůstává samice na hnizdě a trhá mladým potravu. Krmení probíhá 3–5x denně. Pak začíná lovit v blízkosti hnizda také ona. Pokud v prvních třech týdnech po vylíhnutí mláďat samice uhynou, pak hynou i mláďata, protože samec se na jejich péči nepodílí. Ve stáří 24–26 dní si mláďata trhají potravu sama a doba hnizdní péče o ně končí po 36–40 dnech. Od 43. dne jsou mláďata vzletná a nocují mimo hnizdo, do 50. dne jim rodiče předávají potravu v letu, pečují o ně do 70. dne a pak mláďata z hnizdního okrsku mizí. Pohlavně dospívají koncem druhého roku života (Hudec a kol., 2005).

Potrava

Potravu tvoří u jestřába lesního převážně ptáci a savci. Z ptáků jsou nejčastější kořistí havranovití, holubovití, drozdovití a celá řada dalších druhů. Záleží na potravní nabídce, místních podmínek a roční době. Na jaře a v době hnizdění jsou to spíše lesní druhy ptáků, v zimě kurovití a havranovití. Ze savců je jestřáb schopen ulovit jak hraboše, tak zajíce. Větší kořist loví z hlediska svých fyzických dispozic pouze silné samice. Taktika lovů je podobná krahujci, kdy jestřáb na svoji kořist útočí prudkým letem a chytá ji do napřažených pařátu (Hudec a kol., 2005).

Význam a ochrana

Jestřáb, coby vrcholový predátor, má u nás jediného nepřitele – člověka. Zvláště člověk chovatel a hospodář na jestřába odedávna nahlíží především jako na škodnou zvěř, kterou je nutno likvidovat. Ač se jedná o tradiční názor, přesto nás může překvapit ultimativní charakter slov jedné zoologické publikace, byť

Dospělý jestřáb lesní při vyhlízení kořisti, kterou napadá ze zálohy překvapivým prudkým útokem. Foto: Zdeněk Tunka

je stará již přes sto let: „... a hanba myslivci, který ve svém lovišti takovéto plémě nechá se zahnízditi...“

Jestřáb, jako každého volně žijícího živočicha, u nás ovšem chrání nejen naše legislativa, ale i mezinárodní úmluvy a právní předpisy Evropské unie. Nelegální odstřel je tedy trestný stejně jako jeho odchyt do jestřábích košů, kdy dochází k porušování hned dvou norem – zákona č. 114/1992 Sb. na ochranu přírody a krajiny a zákona č. 249/1996 Sb. na ochranu zvířat proti týrání. Jestřáb se stává také obětí nelegálně kladených návnad obsahujících karbofuran. Jak bylo řečeno v úvodu, negativní vliv tohoto dravce nebyl na populace drobné zvěře vědecky prokázán a na místě je tedy spíše preventivní ochrana chované a domácí drůbeže než likvidace jestřába. Na druhé straně je jestřáb obdivován coby nádherný a neohrozený dravec, což nejlépe vědě sokolníci, kteří ho za tímto účelem používají k výcviku.

Seznam použité literatury je k dispozici u autora.

Další fotografie je možné zhlednout na internetových stránkách autora fotek www.birdphoto.cz.

Autor:

Ing. Robert Doležal
www.birdwatcher.cz
E-mail: dodin@post.cz